

آموزش تنبور

(نظم مجازی)

کتاب سوم

یاسار بهنود

ناشر تخصصی موسیقی

نشر نای‌ونی

آموزش تنبور

کتاب سوم (نظم مجازی)

تألیف: یاشار بهنود

طرح جلد: نازنین خزائی

تثنگاری و صفحه‌آرایی: یاشار بهنود

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۵

شمارگان: ۳۰۰ نسخه

مکان: صفائی: سازمان چاپ و انتشارات

شماره: ۸۸-۲۶۰۹-۸۰-۹۷۹

قیمت کتاب همراه CD: ۱۸۰۰۰ تومان

سررسید: برود، یاش

عنوان و پدیدآور: آموزش تنبور / یاشار بهنود

مشخصات نشر: بهران: نشر نای و نی ۱۳۹۱

مشخصات ظاهری: ج: مصر

شابم: ج ۱: 3-27-009-0-500-979

شابم: ج ۲: 41-9-802609-41-9-0-979

شابم: ج ۳: 4-88-802609-88-4-0-979

یادداشت: ج ۳ (چاپ اول: ۱۳۹۵) (فیا)

مندرجات: ج ۱. مبانی - ج ۲. تصنیفها و ذکرها - ج ۳. نظام مجاز

وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع: تنبور - آموزش

موضوع: تنبور - پارتیشن

رده بندی کنگره: ۱۳۹۱ ب۹ ت۹/۱۵ ML

رده بندی دیویی: ۷۸۹/۷۹

شماره کتابشناسی ملی: ۸۲-۱۰۸۰۰ م

در تلگرام همراه ما باشید:

@nashrenayoney

فروشگاه نشر نای‌ونی:

تهران - خیابان انقلاب - روبروی درب اصلی دانشگاه تهران

مجتمع تجاری فروزنده - طبقه اول - شماره ۴۰۹

تلفن: ۶۶۴۹۳۲۷۸-۶۶۴۹۳۲۷۹

۰۹۱۲-۲۸۴۶۰۴۷

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به نشر نای‌ونی می‌باشد

فروشگاه اینترنتی: www.nayoney.com

۶	۱. پیش گفتار.....
۷	۲. داستان.....
۸	۳. هم ارزی.....
۹	۴. مقام یا نظم.....
۱۰	۵. راهنمای استفاده از کتاب.....
	۶. مقام های گروه سر طرز (گروه الف)
۱۲	۱. ۱. سر طرز.....
۱۶	۲. ۱. خان امیری.....
۱۸	۳. ۱. باریه.....
۱۹	۴. ۱. قطار.....
۲۲	۵. ۱. هجرانی.....
	۷. مقام های گروه سحری (گروه دوم)
۲۴	۱. ۲. سحری روایت اول.....
۲۷	۲. ۱. سحری روایت دوم.....
۲۸	۲. ۲. هلاله و زمزمه.....
۳۰	۳. ۲. طرز رستم.....
۳۲	۴. ۲. مجنوننی روایت اول.....
۳۴	۴. ۲. مجنوننی روایت دوم (دووا).....
۳۵	۴. ۲. مجنوننی روایت سوم.....
۳۷	۵. ۲. سملی سماع (روایت اول).....
۴۰	۶. ۲. چوبی.....
۴۱	۷. ۲. سماع سه جار.....
۴۲	۸. ۲. پا وه موری.....
	۸. مقام های گروه غریبی (گروه سوم)
۴۴	۱. ۳. الوناتی.....
۴۵	۲. ۳. غریبی.....
۴۶	۳. ۳. جنگه را.....
۴۸	۴. ۳. سماع پروانه.....
۵۲	۵. ۳. سوار سوار.....
	۹. مقام های گروه ساروخانی (گروه چهارم)
۵۵	۱. ۴. ساروخانی.....
۵۶	۲. ۴. گل و خاک.....
۵۷	۳. ۴. گله وه دره.....
	۱۰. مقام های گروه جلوشاهی (گروه پنجم)
۶۰	۱. ۵. جلوشاهی تبریز.....
۶۲	۲. ۵. جلوشاهی صحنه (روایت اول).....
۶۴	۳. ۵. جلوشاهی صحنه (روایت دوم).....
۶۶	۴. ۵. بایه بایه.....
۶۷	۵. ۵. شاه عباس.....
۶۸	۶. ۵. شاه اسماعیل.....
	۱۱. مقام های گروه بال و شان (گروه ششم)
۷۰	۱. ۶. سماع بال و شان.....
۷۱	۲. ۶. سماع.....
۷۵	۱۲. سملی سماع روایت دوم.....
۷۸	۱۳. سخن آخر.....

مقام‌ها یا به گفته‌ی قدما، نظم‌های تنبور، امروزه به شیوه‌های گوناگونی تقسیم‌بندی می‌شوند. بعضی از راویان، مقام‌ها را به دسته‌های حقیقی، مجازی، مجلسی، مقامات کهن، مقامات یکصد سال اخیر و ... تقسیم می‌کنند. پس از بررسی‌های فراوان تصمیم گرفتیم تقسیم‌بندی کهنی را که از استادام یاد گرفته‌ام، به عنوان مبنای شروع کار بررسی مقامات تنبور قرار دهیم. مقامات تنبور در نظر قدما به دو دسته‌ی حقیقی (کلام) و مجازی تقسیم می‌شدند؛

مقام‌های حقیقی (کلام، پردیوری، یاری) مهم‌ترین مقام‌های تنبور محسوب می‌شوند و دارای حالت روحانی و تقدس بیشتری نسبت به سایر مقام‌ها هستند. از لحاظ تاریخی قدمت آن‌ها به قرن دهم تا چهاردهم میلادی می‌رسد. بررسی این مقام‌ها در کتاب بعدی و البته در ارتباط با مطالب مندرج در این کتاب انجام خواهد گرفت. مقام‌های مجازی (مجلسی، اسطوره‌ای و باستانی یا هوره) که موضوع بررسی کتاب حاضر هستند، شاخه‌ای دیگر از مقامات تنبورند که قدمت آن‌ها به درستی برای ما معلوم نیست، اما بر پایه‌ی نقل قول‌های شفاهی از قدما، هزاره‌ها از عمر این مقامات می‌گذرد. بعضی از این مقام‌ها دارای وزن آزاد هستند و در بعضی دیگر، اوزان پنج ضربی، ده ضربی، دو ضربی یا ادوار ایقاعی^۱ دیده می‌شود. چون در بعضی از این مقامات، فرم‌های آوازی مور و هوره^۲ وجود دارد، به بعضی از آنها مقامات هوره نیز می‌گویند و به علت قدمت نغمات (و روایت‌هایی که قدمت این مقام‌ها را گواهی می‌دهند)، به آنها اسطوره‌ای و باستانی نیز می‌گویند.

به طور مثال، مقام باریه را به بارید- موسیقی دان دربار ساسانی- و نوعی از طرز را به رستم، پهلوان شاهنامه نسبت می‌دهند. مقامات مجلسی در مقایسه با مقامات کلام از تقدس کمتری برخوردارند و می‌توان این مقامات را در مجالس عرفانی و محافل که در خورشان این ساز باشد، اجرا کرد. آیت‌های متفاوتی از مقامات مجازی در مناطق رواج موسیقی تنبور وجود دارد. پس از نت‌نگاری و مقابله‌ی چند روایت از مقام باریه بدون این که تعریفی از پیش داشته باشم، مقام‌های مجازی مورد بررسی را در شش^۳ مجموعه‌ی مجزا قرار دادم، تا کسی که بخواهد برای تقسیم‌بندی مقام‌های مجازی به شش قسمت، هیچ عمدی در کار نبوده‌است و چه بسا با نوع نگرشی متفاوت بتواند مجموعه‌های دیگری به این شش مجموعه اضافه کرد و یا از آن کاست.

به رسم امانت داری، نام سرچشمه راوی این مقام در بالای دروس نوشته شده‌است. چشم روشن بین و دست توانای استادان عزیزم شادروانان استاد دوستی، استاد پیریا، استاد عابدین خادمی (که روایت ایشان از روی آثار ضبط‌شده مورد بررسی قرار گرفته‌است)، را می‌بوسم. از استاد ایرج خادمی، استاد نادر غضنفری برای وقتی که بی چشم‌داشت در اختیارم گذاشتند، ممنونم و طول عمر با عزت برایشان خواهانم. برای بعضی از مقام‌ها از روایات ارزشمند استاد طاهر یاروییسی (از روی آثار ضبط‌شده) و شادروان استاد عالی نژاد (کتاب تنبور از دیباز تا کنون و آثار ضبط‌شده) استفاده کرده‌ام. برای استاد طاهر، عمر با عزت و سلامت از درگاه حق خواهانم و دعاگوی روح عزیز سید خلیل عالی نژاد هستم. از دوستان عزیزم، آقایان شهرام صادقی‌نیا، حمزه طاهری، مهدی بانی‌خیر و رضا جدیری برای راهنمایی‌های ارزشمندشان ممنونم. مدیر محترم نشر نای و نی، در طی این چند سال، با صبر و حوصله و دقت و سلیقه‌ای مثال زدنی با نشر این سه کتاب را انجام دادند. از ایشان بسیار متشکرم. و در نهایت امیدوارم راهی برای شناخت بیشتر تنبور برای کسانی که این کتاب را تهیه و مطالعه می‌کنند، گشوده باشم و همیشه منتظر نظرات ارزشمند و راهنمایی‌های دلسوزانه‌شان هستم.

یاشار بهنود

تبریز- تابستان ۹۴

۱ ایقاع، الگوی تقسیمات زمانی در موسیقی قدیم بوده‌است. کوچکترین واحد اندازه‌گیری زمان در سیستم ایقاعی را نقره می‌نامیدند. نقره در ایقاع، معادل حرف در شعر است. ارکان ایقاعی، حاصل جمع نقرات و دارای الگوی زمانی خاصی هستند. با کنار هم قرار گرفتن ارکان ایقاعی، ادوار ایقاعی تولید می‌شده‌اند.

۲ هوره و مور آوازهای باستانی هستند که بدون همراهی ساز، در مناطق کردنشین و غرب کشور خوانده می‌شوند. هوره در جشن‌ها و جنگ‌ها و گاهی همراه با تنبور خوانده می‌شده، هر هوره چار، تنبور نواز و شاعر نیز بوده‌است. این شیوه نوازندگان و شاعران و خوانندگان در ایران باستان بوده، یعنی هنرمندان خود آهنگساز، ترانه‌سرا و نوازنده بوده‌اند. این شیوه در بین فارسی‌گویان تا عصر رودکی و در بین کردها و ترک‌ها تا عصر قاجار به باقی بوده‌است. مورد سوگواری مورد استفاده دارد. هوره و مور را می‌توان آوای باستانی کردی و در عین حال مرتبط کننده‌ی اقوام زاگرس نشین قلمداد کرد.

۳ در صورتی که بخواهیم کل ریزتوار تنبور (مجازی و حقیقی) را بررسی کنیم، یک گروه دیگر نیز به این شش گروه اضافه خواهد شد و در مجموع هفت گروه خواهیم داشت.